

Werken met groepsplannen

Handreiking taalbeleid

Mariët Förrer
Yvonne Leenders

Inhoudsopgave

	pag.
Inleiding	
door Roel Weener, Projectleider Projectbureau Kwaliteit - PO-Raad	3
1. Achtergrondinformatie	
Doelgericht, systematisch en planmatig werken aan beter taal/leesonderwijs	5
Doelgericht inspelen op onderwijsbehoeften	11
2. Formulieren	
Didactische groepsoverzichten groep 1-2:	
■ Groepsoverzicht groep 1 en 2 - Algemeen	16
■ Groepsoverzicht groep 1 en 2 - Taal	18
Didactische groepsplannen groep 1-2:	
■ Groepsplan voor groep 1 en 2 - Voorbeeld algemeen	20
■ Groepsplan voor groep 1 en 2 - Voorbeeld specifiek: beginnende geletterdheid	22
- Mondeling taal groep 1 en 2	23
- Fonemisch bewustzijn en letterkennis groep 1 en 2 (eerste helft schooljaar)	24
- Fonemisch bewustzijn en letterkennis groep 1 en 2 (tweede helft schooljaar)	26
Didactisch groepsoverzicht groep 3 t/m 8:	
■ Groepsoverzicht groep 3 t/m 8	28
Didactisch groepsplan groep 3 t/m 8:	
■ Groepsplan groep 3 t/m 8	30
Voorbeeld groepsplannen:	
■ Groep 3 aanvankelijk technisch lezen periode 1	34
■ Groep 3 aanvankelijk technisch lezen periode 2	38
■ Groep 3 aanvankelijk technisch lezen periode 3	42
■ Groep 3 aanvankelijk technisch lezen periode 4	45
■ Groep 4 - 6 voortgezet technisch lezen	49
■ Groep 7 - 8 onderhoud voortgezet technisch	52
Formulier individueel handelingsplan	54
3. Aandachtspunten voor de gesprekken	
Groepsbespreking	59
Leerlingbespreking	61
Colofon	64

Op zoek naar synergie

Omgaan met verschillen tussen leerlingen in de klas is en blijft één van de speerpunten van zowel het schoolbeleid als van de projecten die de landelijke overheid initieert. Daarbij gaat het om het verbeteren, versterken en borgen van de resultaten van leerlingen in het regulier en speciaal (basis) onderwijs. Een opdracht, ambitie en verantwoordelijkheid voor zowel leraar, intern begeleider, schoolleider als bestuur. Een opdracht die door alle betrokkenen ook zeer serieus wordt beleefd en waaraan hard en nauwgezet wordt gewerkt. En daarbij valt er nog steeds winst te boeken, zoals telkens weer blijkt uit de verschillende peilingen en monitoropbrengsten.

Aandacht voor opbrengstgericht werken leidt tot verbeteringen in de kwaliteit van het onderwijs. Opbrengstgericht werken is geen doel op zich, maar een middel om tot nog betere resultaten te komen. En in het opbrengstgericht werken ligt ook de verbinding, de synergie tussen de verschillende beleidsdomeinen waarmee alle scholen en professionals dagelijks aan de slag zijn. Het versterken van de basisvaardigheden taal/lezen en rekenen en de specifieke aandacht voor passend onderwijs zijn geen onderscheiden eenheden in het schoolbeleid, maar vullen elkaar aan en versterken en verdiepen de kwaliteit van het onderwijs voor de leerlingen.

Er zullen altijd leerlingen blijven die meer of andere aandacht nodig hebben dan de meeste kinderen in de klas. Dan stelt de leraar zich niet de vraag of het om taal of rekenen of gedrag gaat, maar zoekt naar een antwoord op de vraag hoe je als professional met die leerling omgaat. Passend onderwijs voor elke leerling beperkt zich niet tot omgaan met gedragsmatig moeilijke leerlingen, maar richt zich ook op de basisvaardigheden en vooral op het gedrag en handelen van de leraar. Daar ligt de synergie en verbinding!

Om de leraar en het team te helpen in die professionele zoektocht heeft het Projectbureau Kwaliteit van de PO Raad de handreiking Werken met Groepsplannen gemaakt. Deze handreiking biedt een kapstok voor het effectief en efficiënt omgaan met verschillen tussen leerlingen. We wensen een ieder daar heel veel succes en positieve opbrengsten bij.

Namens PO Raad / Projectbureau Kwaliteit

Roel Weener
Algemeen Projectleider Projectbureau Kwaliteit

1. Achtergrondinformatie

Doelgericht, systematisch en planmatig werken aan beter taal/leesonderwijs

Doelgericht inspelen op onderwijsbehoeften

Inleiding

Over het algemeen hebben alle leerkrachten te maken met leerlingen die achterblijven in hun taal/leesontwikkeling. Zij lopen het risico dat deze achterstand steeds groter wordt als hun leerkracht niet adequaat reageert. In die zin zijn het dus ook 'risico-leerlingen'. Het is belangrijk dat scholen scherp krijgen welke kinderen in hun groep de risicoleerlingen zijn. Dit is eigenlijk alleen maar vast te stellen als dit in relatie wordt gebracht met een bepaalde norm. In het taal/leesonderwijs zijn dit de leerlingen die bijvoorbeeld:

- D- en E-scores op Citotoetsen behalen;
- eind groep 4 heel moeizaam of niet AVI-M4 of lager halen;
- eind groep 5 heel moeizaam of niet AVI-M5 of lager halen;
- eind groep 6 AVI-M6 of lager halen;
- eind groep 7 AVI-M7 of lager halen;
- eind groep 8 lager dan AVI-plus halen;
- moeite met lezen van meerlettergrepige woorden houden;
- onvoldoende leessnelheid behalen;
- zich onvoldoende hebben ontwikkeld op het gebied van woordenschatontwikkeling.

Leerlingen met taal/leesproblemen vragen extra initiatieven van de leerkrachten. En het is belangrijk dat dit op effectieve, systematische en planmatige wijze gebeurt. Dit betekent inhoudelijk dat er in ieder geval sprake moet zijn van:

- meer instructietijd;
- een goede opbouw in de instructie die wordt gegeven;
- gerichte begeleiding en ondersteuning;
- voldoende tijd en mogelijkheden om te oefenen.

Naast leerlingen met taal/leesproblemen zitten er ook altijd leerlingen in de groep die opvallen omdat ze een sterke taal/leesontwikkeling hebben. Deze leerlingen vragen ook om aanpassingen in het gangbare taal/leesonderwijs. Gebeurt dit niet, dan is de kans groot dat zij onderpresteren, met alle mogelijke gevolgen van dien.

Goed taal/leesonderwijs vraagt in ieder geval van leerkrachten sterke vaardigheden op het punt van differentiatie. Deze differentiatie kan op verschillende manieren vorm krijgen. We onderscheiden divergente differentiatie en convergente differentiatie:

- Bij *divergente differentiatie* worden vaste doelen en één basisaanbod voor alle kinderen in de jaargroep losgelaten. Deze vorm van differentiëren leidt er over het algemeen toe dat de verschillen tussen leerlingen verder uiteen gaan lopen, wat behoorlijk wat consequenties heeft voor het aanbod, het klassenmanagement en de gewenste kennis en vaardigheden van leerkrachten. Het veronderstelt dat de leerkracht een goed zicht heeft op de potentiële ontwikkelingsmogelijkheden van kinderen.
- Bij *convergente differentiatie* worden voor alle leerlingen in de groep minstens de gestelde minimumdoelen voor de basisvaardigheden gehanteerd als uitgangspunt. Er is dus geen sprake van differentiatie naar doelen, centraal staat wat leerlingen nodig hebben om deze doelen te bereiken.

Omdat het voor alle kinderen belangrijk is om minimale doelen te behalen in de basisvaardigheden wordt convergente differentiatie over het algemeen naar voren geschoven als een goede differentiatievorm voor het adequaat omgaan met verschillen.

Goede differentiatie is alleen mogelijk als de leerkracht beschikt over gegevens van leerlingen. Het gaat hierbij in het taal/leesonderwijs met name om toetsgegevens, aanvuld met observatiegegevens en zo mogelijk ook nog andere aanvullende gegevens zoals informatie van ouders. Op basis van deze gegevens kunnen leerkrachten vanuit een goed groepsoverzicht vaststellen wie de risicoleerlingen zijn en welke leerlingen continu opvallend hoog scoren. Het zijn beide groepen van leerlingen met speciale onderwijsbehoeften.

Door het benoemen van onderwijsbehoeften kunnen leerkrachten vaststellen welke initiatieven moeten worden genomen om leerlingen optimaal te laten groeien in hun taal/leesontwikkeling.

Bij het benoemen van onderwijsbehoeften van een leerling zegt de leerkracht iets over:

- de doelen die in de komende periode voor het kind worden nagestreefd;
- wat het kind nodig heeft om deze doelen te bereiken.

In iedere groep zitten leerlingen met vergelijkbare onderwijsbehoeften. Wanneer een school werkt met groepsplannen, dan betekent dit dat deze leerlingen met vergelijkbare onderwijsbehoeften worden geclusterd. Omdat leerkrachten niet meer dan drie verschillende niveaus kunnen hanteren in de groep leidt dit tot differentiatie in drie groepen.

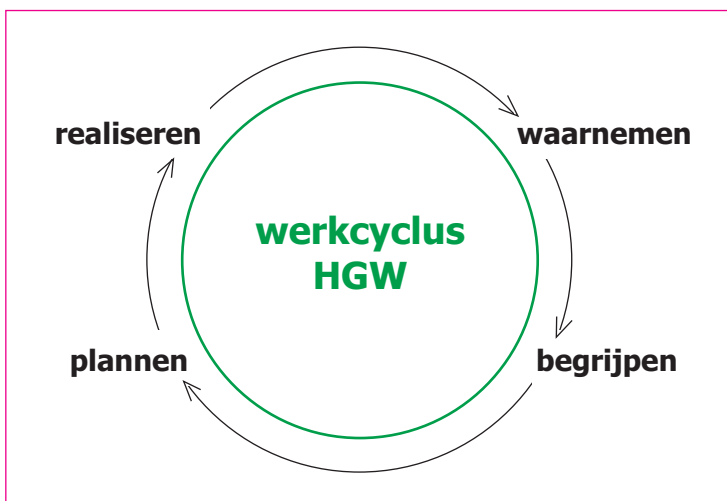
In de formulieren hanteren we de volgende indeling:

- *Instructieonafhankelijke leerlingen*. Dit zijn de goede leerlingen die vaak voldoende hebben aan een korte instructie.
- *Instructiegevoelige leerlingen*. Dit is de basisgroep, waartoe over het algemeen het merendeel van de leerlingen behoort. Zij ontvangen de basisinstructie.
- *Instructieafhankelijke leerlingen*. Dit zijn de leerlingen die meer instructie en begeleiding van de leerkracht nodig hebben. Zij ontvangen naast de basisinstructie verlengde instructie.

De cyclus handelingsgericht werken in het taal/leesonderwijs

Bij handelingsgericht werken (HGW) maakt de leerkracht, voor een periode van steeds 10 tot 13 weken, een plan om het taal/leesonderwijs vorm en inhoud te geven. Daarbij wordt drie à vier keer per jaar de cyclus HGW doorlopen, met de daarbij behorende stappen:

Waarnemen	<p>1. Verzamelen van gegevens, evalueren vorig plan: <i>Hoe gaat het met de taal/leesontwikkeling van de leerlingen in mijn groep?</i></p> <p>2. Signaleren van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften: <i>Welke leerlingen vallen op bijvoorbeeld door een lage of opvallend hoge AVI-score en DMT-score? Is er incidenteel sprake van terugval/sterke vooruitgang of speelt dit al langere tijd?</i> (data-analyse op groepsniveau)</p>
Begrijpen	<p>3. Onderwijsbehoeften benoemen: <i>Wat vragen deze leerlingen van mij?</i></p>
Plannen	<p>4. Het clusteren van leerlingen: <i>Welke leerlingen kan ik hiervoor bij elkaar brengen als (tijdelijk) groepje omdat ze (ongeveer) hetzelfde van mij vragen?</i></p> <p>5. Opstellen van een groepsplan: <i>Wat bied ik deze groep leerlingen aan?</i></p>
Realiseren	<p>Uitvoeren van het groepsplan: <i>Op welke momenten doe ik dit?</i></p>

Het clusteren van leerlingen

Het clusteren van leerlingen is een belangrijk aandachtspunt in de cyclus van handelingsgericht werken. Tijdens de groepsbespreking bespreken de intern begeleider en de leerkracht(en) welke leerlingen het beste geclusterd kunnen worden en welke maatregelen voor klassenmanagement daarvoor nodig zijn.

De clustering die de leerkracht maakt is wel flexibel: niet voor altijd en voor elke activiteit. Na het doorlopen van de cyclus wordt tijdens de groepsbespreking de clustering van leerlingen opnieuw kritisch bekeken en zo nodig heroverwogen:

- Wat zijn de leerlingresultaten?
 - Leren de leerlingen in het groepje van en met elkaar?
- Dit is heel belangrijk om te voorkomen dat er toch langdurig homogeen groeperen van leerlingen gaat ontstaan en leerlingen wordt ontnomen te leren van 'de goeden'.

De keuze voor convergente of divergente differentiatie is doorslaggevend voor de wijze van clusteren.

Bij *convergente differentiatie* nemen alle leerlingen deel aan de groepsinstructie en vooral tijdens de verwerking wordt rekening gehouden met verschillen tussen leerlingen: goede lezers krijgen bijvoorbeeld verrijkingsstof en de zwakke lezers krijgen verlengde instructie in een kleine groep. De leerkracht kan in de aanpak die gehanteerd wordt dan ook beter rekening houden met de onderwijsbehoeften van de kinderen in dit subgroepje.

Bij *divergente differentiatie* worden vaste doelen voor alle leerlingen in de groep losgelaten en wordt zoveel mogelijk aangesloten bij de eigen ontwikkeling van de leerling. Er is dus geen basisaanbod en de leerkracht stelt subgroepjes samen, waarbij natuurlijk wel de mogelijkheid bestaat dat het ene subgroepje meer instructie en meer leertijd krijgt dan andere subgroepjes.

Het clusteren van leerlingen kan binnen de groep plaatsvinden, maar ook klassendoorbekend. In het laatste geval werken enkele groepsleerkrachten met elkaar samen en maken zij afspraken ten aanzien van de invulling van de groepsinstructie en de begeleiding.

Wanneer de leerlingen met vergelijkbare onderwijsbehoeften zijn geclusterd maakt de leerkracht een passend plan, het groepsplan. Het groepsplan is in essentie het resultaat van de 4 eerder doorlopen stappen.

Het groepsplan

Een groepsplan omvat een beschrijving van het onderwijsaanbod voor een bepaalde periode. Het is de bedoeling dat in het groepsplan concrete en praktische aanwijzingen staan beschreven voor de manier waarop de leerkracht omgaat met de verschillende onderwijsbehoeften van de leerlingen in de groep.

Het groepsplan richt zich dus ook op het aanbod aan alle leerlingen in de groep. Een groepsplan is ook doelgericht, met hoge verwachtingen ten aanzien van alle leerlingen, om te komen tot betere resultaten.

Er bestaat een onderscheid tussen pedagogische en didactische groepsplannen. In het

kader van taal/leesontwikkeling is er altijd sprake van een didactisch groepsplan, waarin dus ook de didactische behoeften van leerlingen centraal staan. Scholen werken over het algemeen in ieder geval met een groepsplan voor leesontwikkeling. Afhankelijk van de leerlingresultaten kunnen scholen er ook voor kiezen om te gaan werken met een groepsplan voor spellen en stellen en voor woordenschatontwikkeling.

Een groepsplan omvat altijd de volgende onderdelen: doelen, inhoud, aanpak of methodiek, organisatie en evaluatie. Het is belangrijk dat de doelen in een groepsplan SMARTI zijn geformuleerd: concreet en duidelijk, meetbaar, realistisch, tijdgebonden en inspirerend.

Voorbeeld format groepsplan

Vakgebied: lezen Groep:			Datum: Periode:		
	<i>Doel</i> <i>Wat wil ik bereiken?</i>	<i>Inhoud</i> <i>Welke leerstof zet ik in?</i>	<i>Aanpak/ methodiek</i> <i>Invulling van instructie en begeleiding</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Evaluatie</i>
<i>Instructiegevoelige leerlingen:</i> Basisinstructie					
<i>Instructieafhankelijke leerlingen:</i> Basisinstructie					
<i>Instructieonafhankelijke leerlingen:</i> Verkorte instructie					
<i>Individuele leerling(en)</i>					

Omdat het aanbod en de organisatie in de kleutergroepen over het algemeen wezenlijk anders is dat in de hogere leerjaren, kunnen scholen ervoor kiezen om in de kleuterperiode met andere formulieren te werken.

De groepsbespreking

Elke cyclus wordt afgesloten met een groepsbespreking, waarbij de leerkracht en de intern begeleider aanwezig zijn. Groepsbesprekingen zijn in de jaarplanning van school opgenomen. De groepsbesprekingen vormen een belangrijke schakel in de zorg aan leerlingen. Voorafgaand aan de groepsbespreking ontvangt de intern begeleider het groepsoverzicht, waarin alle actuele leerlinggegevens (toetsresultaten en observatiegegevens) zijn opgenomen (stap 1) en aanvinken welke leerlingen opvallen (stap 2). Verder beschrijft de leerkracht de onderwijsbehoeften van de leerlingen (stap 3) en aangeven op basis daarvan hoe de leerlingen te clusteren (stap 4). Verder zorgt de leerkracht voor een overzicht van vragen die in de groepsbespreking aan de orde worden gesteld.

De intern begeleider leidt de groepsbespreking en maakt een kort verslag van de afspraken en besluiten. De intern begeleider bespreekt met de leerkracht ook mogelijke begeleidingsvragen van de leerkracht(en) tijdens de groepsbespreking. Ook hiervoor geldt dat er afspraken worden gemaakt.

Individuele handelingsplannen

Wanneer een school kiest voor het werken met groepsplannen betekent dit dat het groepsplan de kern vormt van de zorgstructuur. Uitgangspunt hierbij is het aantal individuele handelingsplannen, en daaraan gerelateerd ook het werken met individuele leerlijnen, terugbrengen naar een minimum aantal.

Incidenteel zullen er altijd individuele handelingsplannen blijven bestaan, maar die vormen uitzonderingen. Het gebeurt alleen als een leerling herhaaldelijk onvoldoende profiteert van het aanbod zoals opgenomen in het groepsplan en de aanpak die de leerkracht daarbij hanteert. Als een leerling geïndiceerd is voor leerlinggebonden financiering (rugzakje), is de school wettelijk verplicht een handelingsplan op te stellen. Veel aspecten uit dit handelingsplan zijn ook verwerkt in het groepsplan, waardoor het individuele handelingsplan vooral een verbijzondering is van het groepsplan. De aanvulling is bijvoorbeeld een beschrijving van een specifieke aanpak of specifieke additionele voorzieningen die alleen voor deze leerling gelden. Het individuele handelingsplan is hierdoor vooral een bijlage bij het groepsplan.

Literatuur

Ahlers, L (Lidy), Koeckebacker E. (Ed), *Voortgezet technisch lezen. Omgaan met verschillen ter voorkoming van leesproblemen*. CPS Amersfoort

Ahlers, L (Lidy), *Een goede leesstart*. CPS Amersfoort

Clijsen, A. (Arjan), Lange, S.K. (Sonja) de, Gijzen, W. (Wijnand) & Spaans, G. (Gea), *Handreiking 1-zorgroute; werken met groepsplannen*, WSNS+

Clijsen, A (Arjan), Lange, S.K. (Sonja) de, Leenders, Y. (Yvonne), Pameijer, N. (Noëlle) & Spaans, G. (Gea), *Afstemming begrippen in de leerlingenzorg*, WSNS+

Leenders, Y. (Yvonne), Förner, M. (Mariët), Clijsen, A. (Arjan), e.a. *Draaiboek invoering 1-zorgroute in school*, WSNS+

Maas, A. (Ad) (eindredactie) e.a. *Leerlingenzorg in de basisschool. Leerkracht worden in het basisonderwijs*, Uitgeverij Estede bv, Heeswijk-Dinther

Doelgericht inspelen op onderwijsbehoefte

Bij het werken met groepsplannen staat het omgaan met de verschillende onderwijsbehoefte van de leerlingen in een groep centraal. In het groepsplan geeft de leerkracht doelgericht aan hoe zij de komende periode met de verschillende onderwijsbehoefte van de leerlingen in haar groep omgaat.

Leerkrachten zijn beter in staat om vanuit een groepsplan het onderwijs aan leerlingen met specifieke onderwijsbehoefte te realiseren. Het werken met een veelheid aan individuele handelingsplannen is in de praktijk onuitvoerbaar en gaat vaak ten koste van de kwaliteit van de instructie en de begeleiding. Vaak leidt het werken met individuele handelingsplannen tot een drastische daling van de instructie- en leertijd. Bovendien horen kinderen samen met hun leeftijdsgenoten onderwijs te krijgen en niet in een uitzonderingspositie geplaatst te worden. In de groep leren kinderen van en met elkaar.

Dit betekent dat het wenselijk is om individuele handelingsplannen incidenteel op te stellen.

Het denken in termen van onderwijsbehoefte betekent dat je als leerkracht op een andere wijze naar kinderen kijkt en dit ook vertaalt in handelen. Onderwijsbehoefte zijn vooral gericht op de ontwikkelingsmogelijkheden en kansen voor het kind: *wat heeft dit kind de komende periode (extra) nodig om bepaalde doelen te bereiken?* Onderwijsbehoefte bevatten concrete aanwijzingen ten aanzien van de doelen die je nastreeft voor een leerling en wat je (samen met deze leerling) moet doen om deze doelen te bereiken. *"Hoe kan ik mijn instructie, aanpak en begeleiding afstemmen op wat dit kind nodig heeft om deze doelen te bereiken?"*

De interactie tussen leerling, leerkracht en groep biedt dan veel aanknopingspunten. Daarbij komen vragen aan de orde als: "Welke instructie, aanpak of begeleiding is effectief voor dit kind?" of: "Welke wijzigingen of aanpassingen in de instructie, aanpak en leertijd zijn nodig voor dit kind?"

De leerkracht reflecteert over haar eigen aanbod en handelen en over de doelen die ze nastreeft voor deze leerling. Bij het benoemen van de onderwijsbehoefte van een leerling geeft de leerkracht aan:

- de doelen die zij voor dit kind de komende periode nastreeft;
- wat dit kind (extra) nodig heeft om deze doelen te bereiken.

Didactische en pedagogische onderwijsbehoefte

Er is vaak een duidelijke samenhang tussen taal/leesprestaties van kinderen en gedrag. Wanneer de didactische aanpak van de leerkracht of het taal/leesaanbod niet goed aansluit op het ontwikkelingsniveau van een leerling, dan is de kans groot dat hier gedragsproblemen, in welke vorm dan ook, uit voortvloeien. En natuurlijk ook andersom: wanneer een leerling gedragsproblemen heeft, zoals concentratieproblemen of zeer beweeglijk en onrustig gedrag, dan is de kans erg groot dat dit zal leiden tot teruglopende, onvoldoende taal/leesprestaties.

Het is wel belangrijk om het onderscheid te maken tussen leerproblemen en gedragsproblemen omdat er in het handelen van leerkrachten andere accenten moeten liggen.

Daarom onderscheiden we bij het werken met groepsplannen didactische en pedagogische onderwijsbehoeften. Op school zijn de didactische en pedagogische onderwijsbehoeften van een kind nauw met elkaar verweven. De leerkracht geeft bij het benoemen van de *didactische onderwijsbehoeften* aan welke doelen de komende periode voor het kind nagestreefd worden met betrekking tot een bepaald vakgebied (lezen, taal of rekenen). Vervolgens benoemen wat het kind (extra) nodig heeft om deze doelen te bereiken, zoals verlengde instructie, meer leertijd, extra hulpmiddelen, verdieping/verrijking, procesgerichte feedback, meer aandacht voor het automatiseren of voor het toepassen van vaardigheden, maatregelen om de motivatie te vergroten, et cetera.

Bij het benoemen van *pedagogische onderwijsbehoeften* geeft de leerkracht aan welke doelen met betrekking tot de sociale competentie, de sociaal-emotionele ontwikkeling, het gedrag, de zelf-standigheid en/of de algemene werkhouding, taakaanpak en motivatie de komende periode voor het kind worden nagestreefd. Vervolgens geef zij aan welke pedagogische aanpak het kind (extra) nodig heeft om deze doelen te bereiken. Denk bijvoorbeeld aan maatregelen die actief leren bevorderen, aanpassingen in de leeromgeving, gesprekjes met het kind, het leren toepassen van sociale vaardigheden, het stimuleren van zelfreflectie door het kind, het creëren van succeservaringen zodat het kind zich meer competent gaat voelen, het bevorderen van zelfstandig werken en het aanleren van vaardigheden om samen te werken.

Consequenties voor het handelen van de leerkracht

Voor leerkrachten speelt het onderscheid tussen pedagogische en didactische behoeften van kinderen wel een rol. Zijn de tegenvallende taal/leesprestaties ontstaan omdat de leerling moeite heeft met de leerstof en het aanbod, dan betekent dit dat er veel accent moet liggen op de didactische aanpak. Deze kinderen hebben over het algemeen uitgebreidere instructie en meer tijd nodig om zich de leerstof of de gewenste vaardigheden eigen te maken. Dit betekent dat de leerkracht zich extra zal moeten inspannen om het aanbod voor de leerling toegankelijker te maken voor het behalen van de gewenste doelen. De kinderen hebben de leerkracht dus echt nodig om de inhoud van de leerstof beter te doorgronden of de vaardigheden echt te gaan beheersen. Gebeurt dit niet, dan is de kans groot dat er gedragsproblemen ontstaan: de leerling kan de leerstof niet aan, moet met taken en opdrachten aan de gang die te moeilijk zijn en dus ook niet goed kunnen worden uitgevoerd. Dit zal vanzelf leiden tot gedragsproblemen, in welke vorm dan ook. Hetzelfde geldt voor leerlingen met juist een heel sterke taal/leesontwikkeling. Wanneer zij telkens maar weer moeten herhalen wat ze al weten of kunnen dan zakt de motivatie vanzelf weg. Het vraagt van de leerkracht aanpassingen in de vorm van meer uitdaging door het aanreiken van complexere taken en opdrachten en (deels) schrappen in het aanbod wat al goed wordt beheerst. Natuurlijk kunnen tegenvallende prestaties in de kern ook komen door gedragsproblemen, bijvoorbeeld omdat er sprake is van een opvallend drukke leerling of misschien juist een dromerige, snel afwezige leerling. Bij deze leerlingen belemmert het gedrag de ontwikkeling en ligt het eigenlijk niet aan het leervermogen. Voor deze leerlingen is het dus vooral ook belangrijk dat zij hun gedrag onder controle krijgen. Verlengde instructie is dan nodig omdat de kans groot is dat de leerling de klassikale

instructie niet heeft gevolgd. Maar de leerkracht zal daarnaast ook aandacht moeten besteden aan het gedragsaspect. Dit kan bijvoorbeeld aan de hand van een stappenplan die de leerling herinnert aan het gewenste gedrag dat nodig is om bepaalde taken of opdrachten goed te doorlopen. Zij hebben de leerkracht niet zozeer nodig omdat de eigen competenties beperkt zijn, maar vooral om te komen tot een betere taakwerkhouding. Het is belangrijk dat de leerkracht de kinderen met gedragsproblemen niet perse aan haar instructietafel plaatst om het gedrag onder controle te houden, maar daar dus andere vormen voor bedenkt. Na een korte herhaalde instructie, vanwege het missen van de klassikale instructie, is het heel goed mogelijk dat de leerling prima zelfstandig aan de gang kan gaan. Niet aan de andere kant van de klas natuurlijk, maar dicht bij de leerkracht, zodat er altijd aan de zijde van zowel de leerling als de leerkracht, een gevoel van toezicht blijft.

Een manier om tot een betere taakwerkhouding te komen is te zorgen voor voldoende uitdaging in het aanbod en kinderen laten ervaren dat (extra) inspannen ook daadwerkelijk leidt tot betere resultaten, die dus ook leiden tot goede waardering van de leerkracht.

HAND-
REI-
KING

2. Formulieren

Didactische groepsoverzichten groep 1-2:

- Groepsoverzicht groep 1 en 2 - Algemeen
- Groepsoverzicht groep 1 en 2 - Taal

Didactische groepsplannen groep 1-2:

- Groepsplan voor groep 1 en 2 – Voorbeeld algemeen
- Groepsplan voor groep 1 en 2 – Voorbeeld specifiek: beginnende geletterdheid
 - Mondeling taal groep 1 en 2
 - Fonemisch bewustzijn en letterkennis groep 1 en 2 (eerste helft schooljaar)
 - Fonemisch bewustzijn en letterkennis groep 1 en 2 (tweede helft schooljaar)

Didactisch groepsoverzicht groep 3 - 8:

- Groepsoverzicht groep 3 tot en met 8

Didactisch groepsplan groep 3 - 8:

- Groepsplan groep 3 tot en met 8

Voorbeeld groepsplannen:

- Groep 3 aanvankelijk technisch lezen periode 1
- Groep 3 aanvankelijk technisch lezen periode 2
- Groep 3 aanvankelijk technisch lezen periode 3
- Groep 3 aanvankelijk technisch lezen periode 4
- Groep 4 – 6 voortgezet technisch lezen
- Groep 7 – 8 onderhoud voortgezet technisch

Formulier individueel handelingsplan

FORMULIER

Groepsoverzicht groep 1 en 2 – Algemeen

Groep: _____ **Leerkracht:** _____
Datum: _____ Datum: _____

Datum: _____

Naam leerlingen	Beginnende geletterdheid: Letterkennis + = Beheersing +/- = In ontwikkeling - = Niet ontwikkeld	Beginnende geletterdheid: Fonemisch bewustzijn + = Beheersing +/- = In ontwikkeling - = Niet ontwikkeld	Mondelinge taalvaardigheid + = Beheersing +/- = In ontwikkeling - = Niet ontwikkeld	Woordenschat-ontwikkeling + = Beheersing +/- = In ontwikkeling - = Niet ontwikkeld	Onderwijsbehoeften:
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					
8.					
9.					
10.					
11.					
12.					
13.					
14.					
15.					
16.					

FORMULIER

Groepsplan voor groep 1 en 2 – Voorbeeld algemeen

(blad 1 linkerzijde)

Naam leerlingen	Doel	Didactische behoeften	Handelingsuggesties
Groep 'Beginnende geletterdheid: letterkennis en fonemisch bewustzijn'			
<i>Intensieve aanpak voor de leerlingen die meer begeleiding nodig hebben</i>			
<i>Extra uitdaging voor de leerlingen die meer aankunnen</i>			
Groep ' Mondelinge taalvaardigheid'			
<i>Intensieve aanpak voor de leerlingen die meer begeleiding nodig hebben</i>			
<i>Extra uitdaging voor de leerlingen die meer aankunnen</i>			
Groep 'Woordenschatontwikkeling'			
<i>Intensieve aanpak voor de leerlingen die meer begeleiding nodig hebben</i>			
<i>Extra uitdaging voor de leerlingen die meer aankunnen</i>			

FORMULIER

Groepsplan voor groep 1 en 2 – Voorbeeld algemeen

(blad 2 rechterzijde)

Wanneer: dagdeel, onderdeel dagrooster, tijd?	Waat wordt beheerst?	Andachtspunten voor vervolg

FORMULIER

Groepsplan voor groep 1 en 2

Voorbeeld specifiek: beginnende geletterdheid groep 1-2¹

Groepsplannen beginnende geletterdheid groep 1-2 Documenten voor de leerkracht – Borging effectief leesonderwijs

Dit document geeft voorbeelden van groepsplannen die gebruikt kunnen worden bij beginnende geletterdheid in groep 1 en 2. We maken hierbij een onderscheid tussen 'mondelinge taal' en 'fonemisch bewustzijn en letterkennis'.

Omdat 'fonemisch bewustzijn en letterkennis' in de verschillende perioden in het jaar andere accenten heeft, zijn hiervoor twee groepsplannen uitgewerkt:

- groepsplan mondelinge taal;
- groepsplan fonemisch bewustzijn en letterkennis: start schooljaar – januari;
- groepsplan fonemisch bewustzijn en letterkennis: januari – einde schooljaar.

De groepsplannen zijn bedoeld als voorbeelden. De leerkracht maakt een groepsplan dat specifiek op de eigen groep van toepassing is.

¹ Bronvermelding: Cijvat, I., Dijk, M., Förrer, M., With, T. de (2010) Toolkit borging effectief technisch leesonderwijs (cd-rom) Amersfoort, CPS Onderwijsontwikkeling en advies.

FORMULIER

Groepsplan Mondeling Taal groep 1-2²

Basischool:

Groep: 1 - Interventieperiode 1

Leerkracht:

Datum:

Methode:

Periode 1:

Subgroep/ namen	Wat wil ik bereiken? Doel	Interventies	Aanpak/ methodiek (hoe)	Monitoring /Evaluatie
<p>Instructiegevoelige leerlingen - basisinstructie: namen</p> <p>Instructieafhankelijke leerlingen – verlengde instructie: namen</p> <p>Instructieonafhankelijke leerlingen – verkorte instructie: Namen</p>	<p>Mondelinge taal</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Mondeling taalgebruik ■ Deelname aan gesprekken ■ Interactief leren ■ Begrijpend luisteren ■ Vertellen en presenteren ■ Reflectie op communicatie ■ Reflectie op taal 	<p>Mondelinge taal</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Incidentele gesprekken: tijdens vrij spel en routines taal van kinderen stimuleren ■ Versjes en liedjes leren bij het thema ■ Prentenboek meerdere malen (interactief) voorlezen, bespreken, navertellen ■ Intentionele gesprekken in de kleine kring, met afwisselend als hoofd doel: mondelinge taalontwikkeling, woorden schatuitbreiding of uitbreiding van kennis ■ Presenteren: ik-tafel of andere vormen waarbij kinderen zelf iets vertellen 	<p>Instructieonafhankelijk: 1x p/wk in kleine kring</p> <p>Instructiegevoelig: 2 x p/wk. in kleine kring</p> <p>Instructieafhankelijk: 4 x p/wk. in kleine kring</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Interactievaardigheden van de leerkracht ■ Stimulerende, taalrijke inrichting 	<p>Groep 1 en 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Observaties, signaleringslijsten ■ Gesprekjes met kinderen ■ Gesprekken met ouders ■ SNEL-test www.kindentaal.nl ■ CombiList: checklist en observatielijst voor interactie (Expertisecentrum Nederlands) <p>Groep 1: Toetspakket Beginmende Geletterdheid: mei</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Woordenschat 1 <p>Groep 2: Toetspakket Beginmende Geletterdheid: oktober + mei</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Woordenschat 2

² Bronvermelding: Cijvat, I., Dijk, M., Förrer, M., With, T. de (2010) Toolkit borging effectief technisch leesonderwijs (cd-rom) Amersfoort, CPS Onderwijsontwikkeling en advies.

HAND-REIKING

FORMULIER

Groepsplan Fonemische Bewustzijn en Letterkennis groep 1-2³

(eerste helft schooljaar)

Basisschool:
Groep: 1 - Interventieperiode 1
Leerkracht:
Datum:

Methode:

Periode 1: start schooljaar tot januari

Subgroep/namen	Wat wil ik bereiken? Doel	Interventies	Aanpak/methodiek (hoe)	Monitoring/Evaluatie
Instructiegevoelige leerlingen - basisinstructie: namen	Fonemisch bewustzijn Groep 1: Luiseren, zinnen en woorden	Fonemisch bewustzijn Inplannen van activiteiten uit Schatkist, Ik & Ko, etc. die fonemisch bewustzijn als doelstelling hebben.	Naaft activiteiten in de grote kring, 2 x p/wk. in kleine kring (voor instructiegevoelige en instructieafhankelijke kinderen)	Groep 1: Observaties, signaleringslijsten
Instructieafhankelijke leerlingen – verlengde instructie: namen	Groep 2: Luiseren, zinnen en woorden, rijmen, klankgroepen	Map fonemisch bewustzijn (CPS): Zie planningsdocument bij map fonemisch bewustzijn. Routines opbouwen rondom fonemisch bewustzijn		Groep 2: Observaties, signaleringslijsten Toetspakket Beginnende Geletterdheid
Instructieonafhankelijke leerlingen – verkorte instructie: namen	Letterkennis – Groep 2 Belangstelling voor letters, opbouwen letterkennis	Letterkennis Inplannen van activiteiten uit Schatkist, Ik & Ko, etc. die letterkennis als doelstelling hebben. Map fonemisch bewustzijn (CPS): Zie planningsdocument bij map fonemisch bewustzijn		Oktober ■ Analysestoets 1 ■ Synthesetoets 1 ■ Letterkennistoets 1

		<p>herfst/kerst groep 2.</p> <p>Routines opbouwen rondom letterkennis, zoals lettermuur, letter van de week, klankkast.</p> <p>Labelen van omgeving. Geletterde omgeving.</p>		
--	--	---	--	--

³ Bronvermelding: Cijvat, I., Dijk, M., Förrer, M., With, T. de (2010) Toolkit borging effectief technisch lesonderwijs (cd-rom) Amersfoort, CPS Onderwijsontwikkeling en advies.

FORMULIER

Groepsplan Fonemische Bewustzijn en Letterkennis groep 1-2⁴

(tweede helft schooljaar)

Basisschool:
Groep: 1 - Interventieperiode 2
Leerkracht:
Datum:

Methode:
Periode 1: januari tot einde schooljaar

Subgroep/namen	Wat wil ik bereiken? Doel	Interventies	Aanpak/methodiek (hoe)	Monitoring/Evaluatie
<p>Instructiegevoelige leerlingen - basisinstructie: namen</p> <p>Instructieafhankelijke leerlingen – verlengde instructie: namen</p> <p>Instructieonafhankelijke leerlingen – verkorte instructie: namen</p>	<p>Fonemisch bewustzijn</p> <p>Groep 1: <i>Januari - voorjaar</i> Luisteren Zinnen en woorden</p> <p><i>Voorjaar - mei:</i> Rijmen Klankgroepen</p> <p><i>Mei - zomer:</i> Alle vaardigheden in willekeurige volgorde: luisteren, zinnen & woorden, rijmen, klankgroepen)</p> <p>Groep 2: <i>Januari - voorjaar</i> Isoleren van klanken Synthetiseren van klanken</p> <p><i>Voorjaar - mei:</i> Onderhouden synthese van klanken Analyse van klanken</p>	<p>Fonemisch bewustzijn Inplannen van activiteiten uit Schatkist, Ik & Ko, etc. die fonemisch bewustzijn als doelstelling hebben.</p> <p>Map fonemisch bewustzijn (CPS): Zie planningsdocument bij map fonemisch bewustzijn.</p> <p>Routines opbouwen rondom fonemisch bewustzijn</p> <p>Letterkennis Inplannen van activiteiten uit Schatkist, Ik & Ko, etc. die letterkennis als doelstelling hebben.</p> <p>Map fonemisch bewustzijn (CPS): Zie planningsdocument bij map fonemisch bewustzijn herfst/kerst groep 2.</p> <p>Routines opbouwen rondom</p>	<p>Naaft activiteiten in de grote kring, 2 x p/wk. in kleine kring (voor instructiegevoelige en instructieafhankelijke kinderen)</p>	<p>Groep 1: Observaties, signaleringslijsten Toetsen beginnende geletterdheid: april ■ Rijmtoets</p> <p>Groep 2: Observaties, signaleringslijsten Toetsen beginnende geletterdheid: juni ■ Analysestoets ■ Synthesetoets 2 ■ Letterkennistoets 2</p>

<p><i>Mei - zomer:</i> Onderhouden analyse van klanken Manipuleren van klanken</p> <p>Letterkennis – Groep 2 Gericht werken aan de beheersing van minimaal 15 letters</p>	<p>letterkennis, zoals lettermuur, letter van de week, klankkast.</p> <p>Labelen van omgeving. Geletterde omgeving.</p>	
--	---	--

⁴ Bronvermelding: Cijvat, I., Dijk, M., Förrer, M., With, T. de (2010) Toolkit borging effectief technisch lesonderwijs (cd-rom) Amersfoort, CPS Onderwijsontwikkeling en advies.

Toelichting bij het didactisch groepsoverzicht

Het digitale groepsoverzicht wordt door elke school op maat gemaakt. De samenstelling van het groepsoverzicht is immers afhankelijk van de toetsen die de school voor een bepaald vakgebied gebruikt. Soms moeten binnen een vakgebied voor verschillende leerjaren verschillende groepsoverzichten samengesteld worden, omdat er binnen deze leerjaren verschillende toetsen in gebruik zijn.

■ Kolom 1 *Naam leerling*

Vul de namen van de leerlingen in. Als op basis van de toetsscore een didactische leeftijdsequivalent (dle) bepaald wordt, is het raadzaam achter de naam van de leerling de didactische leeftijd (dl) te vermelden. Voeg eventueel de kolom dl in het groepsoverzicht toe.

■ Kolom 2, 3 *Toetsgegevens methodeonafhankelijke toets*

Zet bovenin de naam van de methodeonafhankelijke toets. Vul in het kopje van de toets de datum van toetsafname in. Achter elke leerling wordt de toetsscore vermeld. De uitkomsten van foutenanalyses en observaties bij de toets worden opgenomen in kolom 5.

■ Kolom 4 *Toetsgegevens methodegebonden toets*

Zet bovenin de naam van de methodegebonden toets. Vul in het kopje van de toets de datum van toetsafname in. Vermeld voor elke leerling de toetsscore. Vaak ontbreken in de methode duidelijke criteria voor het beoordelen van de toetsresultaten. Bespreek in het team welke criteria gehanteerd worden. De uitkomsten van foutenanalyses en observaties bij de toets worden opgenomen in kolom 5.

■ Kolom 5 *Observaties en gesprekken*

In deze kolom worden kort en kernachtig de uitkomsten van observaties in de klas, analyses van het werk en gesprekken met kinderen en ouders vermeld. Ga niet alleen in op beperkende factoren, maar ook op de positieve kwaliteiten en stimulerende factoren van een kind.

Besteed ook aandacht aan hoe de interactie van dit kind verloopt met de leerkracht en met de leerlingen in de groep. Geef aan welke aanpak bij dit kind werkt en welke aanpak niet.

In deze kolom worden ook de uitkomsten uit observaties en foutenanalyses uit toetsen opgenomen.

■ Kolom 6 *Instructiebehoeften*

Onderwijsbehoeften is opgesplitst in instructiebehoeften en pedagogische behoeften. In deze kolom worden op basis van de verzamelde gegevens de instructiebehoeften van de leerling benoemd.

Hierbij wordt de volgende indeling gehanteerd:

- Instructiegevoelig: basisinstructie
- Instructieafhankelijk: verlengde instructie
- Instructieonafhankelijk: verkorte instructie

■ Kolom 7 *Pedagogische behoeften*

Onderwijsbehoeften is opgesplitst in instructiebehoeften en pedagogische behoeften. In deze kolom worden op basis van de verzamelde gegevens de specifieke pedagogische behoeften van de leerling benoemd. Hierbij gaat het over het algemeen over aandachtspunten ten aanzien van: Pedagogisch klimaat en inrichting leeromgeving

- Taakwerkhouding
- Samenwerkend leren
- Reflectievermogen

FORMULIER

Groepsplan groep 3 tot en met 8

Groep:	Vakgebied:
Leerkracht:	Methode:
Datum:	Materialen:
Periode:	

Groep/ namen	Wat wil ik bereiken?	Inhoud (wat)	Aanpak/ methodiek (hoe)	Organisatie	Evaluatie
Instructie- gevoelige leerlingen: <i>Basis- instructie</i>					
Instructie- afhanke- lijke leerlingen: <i>Verlengde instructie</i>					
Instructie- onafhan- kelijke leerlingen: <i>Verkorte instructie</i>					
Leerling met specifieke pedago- gische en/of didactische behoefte					

Toelichting bij het groepsplan

■ Instructiegevoelige leerlingen (Cito niveau C): basisinstructie

Deze leerlingen vormen meestal de grootste groep. Het zijn de leerlingen die zich met de basisinstructie van de leerkracht, de begeleide oefening en de zelfstandige verwerking doorgaans goed ontwikkelen. Het zijn de leerlingen die bij toetsing op niveau scoren.

■ Instructieafhankelijke leerlingen (Cito niveau D-E): verlengde instructie

Dit zijn de leerlingen die op de toetsen onder niveau scoren. Zij hebben meer tijd nodig en zijn afhankelijk van verlengde instructie en begeleiding door de leerkracht om hun ontwikkeling goed te laten verlopen. In het groepsplan krijgen deze leerlingen per week ongeveer een uur verlengde instructie en oefentijd met de leerkracht.

■ Instructieonafhankelijke leerlingen (Cito niveau A-B): verkorte instructie

Dit zijn de vlotte leerlingen die zich goed ontwikkelen. Het zijn de goede en zeer goede lezers die op de toetsen boven niveau scoren. Deze leerlingen hebben vaak aan een verkorte instructie genoeg om zelfstandig aan het werk te kunnen gaan. Bij deze leerlingen is het van belang hen voldoende uit te dagen en activiteiten aan te bieden op een hoger niveau.

■ Leerlingen met specifieke pedagogische en/of didactische behoefte

Dit zijn leerlingen met specifieke onderwijsbehoefte waarvan de ontwikkeling beïnvloed wordt door cognitieve en/of sociaal-emotionele belemmeringen.

■ Doelen

Een goed doel moet effectief, concreet en meetbaar zijn, zodat de leerkracht kan evalueren of het doel bereikt is. De doelen moeten in de komende periode haalbaar zijn en ze worden SMARTI geformuleerd:

- *Specifiek*: concreet en duidelijk;
- *Meetbaar*: de doelen zijn in waarneembaar gedrag beschreven, zodat geëvalueerd kan worden of de doelen bereikt zijn;
- *Acceptabel*: de doelen passen bij de ontwikkeling van het kind (zone van de naaste ontwikkeling);
- *Realistisch*: de doelen zijn haalbaar in de afgesproken periode;
- *Tijdgebonden*: het is duidelijk wanneer de doelen bereikt moeten zijn;
- *Inspirerend*: de doelen zijn motiverend en gebaseerd op positieve verwachtingen.

■ Inhoud (wat bied je aan?)

In deze kolom staat kernachtig aangegeven wat aan de hele groep, subgroepjes en/of individuele leerling aangeboden wordt om de gestelde doelen te bereiken. Er kan kort verwezen worden naar de leerstof uit de methode die de komende periode aan de hele groep aangeboden wordt. Het is niet de bedoeling dat in het groepsplan het basisaanbod uitgebreid beschreven wordt.

Voor subgroepjes of individuele leerlingen wordt, naast het basisaanbod, aangegeven welke aanvullende of alternatieve leerstof aangeboden wordt, bijvoorbeeld extra programma's, herhalingsstof, extra leermiddelen, software op de computer of verdiepings- en verrijkingsstof.

■ Aanpak/methodiek

Leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben, zijn meestal niet alleen gebaat bij méér leerstof. Vaak is hoe de leerstof aangeboden wordt minstens zo belangrijk. In deze kolom beschrijft de leerkracht, op basis van de onderwijsbehoeften van de leerlingen, hoe de leerstof aangeboden wordt en welke didactische interventies plaatsvinden.

Belangrijke aandachtspunten voor de uitwerking van de aanpak of methodiek zijn:

- Instructie
- Meer leertijd
- Specifieke leerprincipes (eigen leerstijl van leerlingen, het gebruik van specifieke leerprincipes zoals materiële ondersteuning, visualiseren, schematiseren, et cetera);
- Activerende werkvormen.

■ Organisatie

In deze kolom gaat het om de beschrijving van de organisatie in grote lijnen. Denk hierbij aan:

- Hoe vaak per week ontvangen de (betrokken) leerlingen in een subgroepje (extra) instructie en begeleiding? Op welke dagen? Hoeveel tijd wordt daaraan besteed?
- Hoe plan en organiseer je de instructie en de begeleiding van een subgroepje of van een individuele leerling in de klas? Geef aan op welke vaste momenten in het rooster subgroepjes (extra) instructie en begeleiding ontvangen. Welke momenten op 'n dag zijn daarvoor geschikt? Geef aan wat de overige leerlingen doen.
- In deze kolom kan ook het extra oefenen (toepassen) van een vaardigheid thuis opgenomen worden.
- Als anderen in het kader van 'meer handen in de klas' bij de instructie en begeleiding van groepjes leerlingen betrokken zijn, dan wordt dit in het groepsplan vermeld en aangegeven hoe de taken verdeeld worden.

■ Evaluatie

In deze kolom beschrijft de leerkracht hoe en wanneer er wordt geëvalueerd of de in het groepsplan gestelde doelen door de betrokken leerlingen bereikt zijn. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van toetsen, observaties en analyses van het werk van kinderen. Beschreven staat:

- of de geplande activiteiten uit het groepsplan gerealiseerd zijn;
- of de leerlingen de gestelde doelen bereikt hebben;
- of de leerlingen baat hadden bij de (extra) instructie, aanbod en aanpak.

HAND-
REI-
KING

FORMULIER

Groepsplan groep 3 Aanvankelijk Technisch Lezen - periode 1⁵

Basisschool:
Groep: 3 - Interventieperiode 1
Leerkracht:
Datum:

Methode:

Periode 1: start schooljaar tot oktober

Subgroep/ namen	Wat wil ik bereiken? Doel	Inhoud (wat)	Aanpak/ methodiek (hoe)	Organisatie	Evaluatie
<p>Instructiegevoelige leerlingen - basisinstructie: namen</p> <p>Toelichting: De instructiegevoelige kinderen zijn de leerlingen met een normale leesontwikkeling. Ze hebben genoeg aan de basislijn van de methode.</p>	<p>Fonemisch bewustzijn: synthese, analyse, manipuleren met klanken.</p> <p>Geautomatiseerde letterkennis (100 % goed) van de aangeboden letters.</p> <p>Lezen van nieuwe klankzuivere mkn-woorden. Lezen met de aangeboden letters.</p>	<p>Fonemisch bewustzijn: synthese, analyse, manipuleren met klanken.</p> <p>Oefenen van klanken koppelen aan het oefenen met letters.</p> <p>Letterkennis: systematisch aanleren van letters (teken-klankoppeling) en het automatiseren van de aangeboden letters.</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Correct en vlot ■ Nieuwe letter + herhalen reeds aangeboden letters. <p>Elementaire lees-handeling (decoderen): Zo snel mogelijk worden leerlingen gestimuleerd de ele</p>	<p>In de leeslessen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Groepsinstructie ■ Zelfstandige verwerking ■ Feedback op de zelfstandige verwerking 	<p>Lessen voor de groep als geheel: 6 uur per week (bijvoorbeeld 8 lessen van 45 minuten)</p>	<p>Sinaleringsmoment 1: oktober</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Herfstsignalering: ■ Grafemtoets ■ Fonemendictee ■ Woorden lezen ■ Tekst lezen

	<p>Leeslessen voor de groep als geheel: 6 uur per week</p> <p>Daarbinnen: 1 uur verlengde instructie en begeleiding met de leerkracht, bijvoorbeeld tijdens 5 lessen 15 minuten, of tijdens 6 lessen 10 minuten.</p>	<p>In de leeslessen:</p> <ul style="list-style-type: none">■ Groepsinstructie■ Verlengde instructie■ Begeleide oefening■ Zelfstandige verwerking■ Feedback op de zelfstandige verwerking	<p>Aandachtspunten voor risicoleringen:</p> <ul style="list-style-type: none">■ Intensiveren■ Reguliere methode■ Dezelfde didactiek		<p>Instructie-afhankelijke leerlingen – verlengde instructie: namen</p> <p>De instructieafhankelijke leerlingen zijn de leerlingen met een moeizame leesontwikkeling. Zij hebben extra instructie en begeleiding door de leerkrachten nodig. Risicoleringen bij de start van het leren lezen in groep 3 zijn kinderen die:</p> <ul style="list-style-type: none">- laag scoren op fonemisch bewustzijn;- nog weinig letters kennen;- een jaar extra in groep 1 of 2 hebben gezeten;
	<p>Eventueel: Extra Interventie-programma Connect Klanken en letters: 3 x 20 minuten per week. Individueel of in een kleine groep.</p>	<p>Eventueel :</p> <p>In aanvulling op de leeslessen met de methode kan het interventieprogramma 'Connect Klanken en Letters' aangeboden worden aan leerlingen die moeite hebben met klankbewustzijn, de klanktekenkoppeling en de elementaire leeshandeling.</p>	<p>Interventies op klankletterniveau:</p> <ul style="list-style-type: none">■ Dagelijks vijf minuten extra besteden aan de letterkennis.■ Voordoelen – samen doen – zelf doen.■ Letters aanbieden via meerdere zintuiglijke kanalen in een betekenisvolle context.		

Subgroep/ namen	Wat wil ik bereiken? Doel	Inhoud (wat)	Aanpak/ methodiek (hoe)	Organisatie	Evaluatie
<p>- niet geïnteresseerd lijken in activiteiten die met taal en lezen te maken hebben.</p>	<p>Zie hierboven</p>	<p>Letterlijn!</p> <ul style="list-style-type: none">■ Gevarieerde werk- vormen:- Letterkaartjes;- Lettergroeiboek;- Lettermuur;- Letterspelletjes;- Flitsen.■ Geheugensteuntjes: voor lastige letters■ Lezen en schrijven versterken elkaar.■ Inzet van de com- puter.■ Interventieprogram- ma 'Connect Klanken en Letters'. <p>Interventies op woordniveau:</p> <ul style="list-style-type: none">■ Accent op het lezen van nieuwe woorden.■ Onderhouden van de geleerde letters/ woorden door het lezen van woordrijen.■ Automatiseren door herhaald lezen (o.a. voor – koor – zelf).	<p>Het programma is beschreven in: Smits, A. & Braam, T. (2006). Dyslectische kinderen leren lezen. Amster- dam: Boom.</p>	<p>Leeslessen voor de groep als geheel: 6 uur per week (bijvoorbeeld 8 lessen van 45 minuten)</p>	<p>Zie hierboven</p>

<p>Instructie-onafhankelijke leerlingen – verkorte instructie: namen</p> <p>De instructieonafhankelijke leerlingen zijn de leerlingen met een vlotte leesontwikkeling.</p>		<p>Activiteiten voor goede lezers:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Extra materialen van de methode. ■ Stil lezen van verschillende soorten teksten. ■ Samen lezen van verschillende soorten teksten. ■ Werken met mini informatieboekjes. ■ Verhalen schrijven, zelf een boek maken. ■ Een prentenboek maken en dit voorlezen aan de kleuters. ■ Computer. 	<p>In de leeslessen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Groepsinstructie ■ Zelfstandige verwerking ■ Feedback op de zelfstandige verwerking <p>of</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Korte werkinstructie ■ Zelfstandige verwerking ■ Feedback op de zelfstandige verwerking 		
---	--	---	--	--	--

⁵ Bronvermelding: Cijvat, I., Dijk, M., Förreer, M., With, T. de (2010) Toolkit borging effectief technisch leesonderwijs (cd-rom) Amersfoort, CPS Onderwijsontwikkeling en advies.

FORMULIER

Groepsplan groep 3 Aanvankelijk Technisch Lezen - periode 2⁶

<p>Basisschool: Groep: 3 - Interventieperiode 2 Leerkracht: Datum:</p>	<p>Methode: Periode 2: oktober tot februari</p>
--	---

Subgroep/ namen	Wat wil ik bereiken? Doel	Inhoud (wat)	Aanpak/ methodiek (hoe)	Organisatie	Evaluatie
<p>Instructiegevoelige leerlingen - basisinstructie: namen</p> <p>Toelichting: De instructiegevoelige kinderen zijn de leerlingen met een normale leesontwikkeling. Ze hebben genoeg aan de basislijn van de methode.</p>	<p>Fonemisch bewustzijn: synthese, analyse, manipuleren met klanken.</p> <p>Geautomatiseerde letterkennis (100 % goed) van alle letters.</p> <p>Lezen van nieuwe klankzuiwere mkn-woorden. Lezen met alle letters.</p> <p>AVI-1 beheersing AVI M3 beheersing</p>	<p>Fonemisch bewustzijn: synthese, analyse, manipuleren met klanken.</p> <p>Oefenen van klanken koppelen aan het oefenen met letters.</p> <p>Letterkennis: het systematisch aanleren van letters (tekenklankkoppeling) en het automatiseren van de aangeboden letters.</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Correct en vlot ■ Nieuwe letter + herhalen reeds aangeboden letters. <p>Het leren van de elementaire leeshandeling (decoderen). Zo snel mogelijk worden leerlingen gestimuleerd de ele-</p>	<p>In de leeslessen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Groepsinstructie ■ Zelfstandige verwerking ■ Feedback op de zelfstandige verwerking 	<p>Lessen voor de groep als geheel: 6 uur per week (bijvoorbeeld 8 lessen van 45 minuten)</p>	<p>Sinaleringsmoment 2: op het moment dat alle letters zijn aangeboden.</p> <p>Eind januari/begin februari:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Grafentoets van de DMT ■ DMT kaart 1A en 2A ■ AVI M3 kaart A

	<p>Leeslessen voor de groep als geheel: 6 uur per week (bijvoorbeeld 8 lessen van 45 minuten).</p> <p>Daarbinnen: 1 uur verlengde instructie en begeleide oefening met de leerkracht, bijvoorbeeld tijdens 5 lessen 15 minuten, of tijdens 6 lessen 10 minuten.</p> <p>Eventueel: Extra Interventieprogramma Connect Klanken en letters: 3 x 20 minuten per week. Individueel of in een kleine groep.</p>	<p>In de leeslessen:</p> <ul style="list-style-type: none">■ Groepsinstructie■ Verlengde instructie■ Begeleide oefening■ Zelfstandige verwerking■ Feedback op de zelfstandige verwerking <p>Eventueel : In aanvulling op de leeslessen met de methode kan het interventieprogramma 'Connect Klanken en Letters' aangeboden worden aan leerlingen die moeite hebben met klankbewustzijn, de klanktekenkoppeling en de elementaire leeshandeling.</p>	<p>Aandachtspunten voor risico leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none">■ Intensiveren■ Reguliere methode■ Dezelfde didactiek <p>Interventies op klankletterniveau:</p> <ul style="list-style-type: none">■ Dagelijks vijf minuten extra besteden aan de letterkennis.■ Voordoelen – samen doen – zelf doen.■ Letters aanbieden via meerdere zintuiglijke kanalen en in een betekenisvolle context.		<p>Instructie-afhankelijke leerlingen – verlengde instructie: namen</p> <p>De instructieafhankelijke leerlingen zijn de leerlingen met een moeizame leesontwikkeling. Zij hebben extra instructie en begeleiding door de leerkrachten nodig. Risico leerlingen bij de start van het leren lezen in groep 3 zijn kinderen die:</p> <ul style="list-style-type: none">- laag scoren op fonemisch bewustzijn;- nog weinig letters kennen;- een jaar extra in groep 1 of 2 hebben gezeten;

Subgroep/ namen	Wat wil ik bereiken? Doel	Inhoud (wat)	Aanpak/ methodiek (hoe)	Organisatie	Evaluatie
<p>- niet geïnteresseerd lijken in activiteiten die met taal en lezen te maken hebben.</p> <p>Instructie-afhankelijke leerlingen – verkorte instructie: namen</p> <p>De instructieafhankelijke leerlingen zijn de leerlingen met een moeilijke leesontwikkeling. Zij hebben extra instructie en begeleiding door de leerkrachten nodig. Risicoleerlingen bij de start van het leren lezen in groep 3 zijn kinderen die:</p> <ul style="list-style-type: none"> - laag scoren op fonemisch bewustzijn; - nog weinig letters kennen; - een jaar extra in groep 1 of 2 hebben gezeten; 	<p>Zie hierboven</p>	<p>Letterlijn!</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Gevarieerde werkvormen: - Letterkaartjes; - Lettergroeiboek; - Lettermuur; - Letterspeltjes; - Flitsen. ■ Geheugensteuntjes: voor lastige letters ■ Lezen en schrijven versterken elkaar. ■ Inzet van de computer. <p>Interventies op woordniveau:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Accent op het lezen van nieuwe woorden. ■ Onderhouden van de geleerde letters/ woorden door het lezen van woordrijen. ■ Automatiseren door herhaald lezen (o.a. voor – koor – zelf). 	<p>Het programma is beschreven in: Smits, A. & Braam, T. (2006). Dyslectische kinderen leren lezen. Amsterdam: Boom.</p>	<p>Leeslessen voor de groep als geheel: 6 uur per week (bijvoorbeeld 8 lessen van 45 minuten)</p>	<p>Zie hierboven</p>

<p>Instructie-onafhankelijke leerlingen – verkorte instructie: namen</p> <p>De instructieonafhankelijke leerlingen zijn de leerlingen met een vlotte leesontwikkeling.</p>		<p>Activiteiten voor goede lezers:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Extra materialen van de methode. ■ Stil lezen van verschillende soorten teksten. ■ Samen lezen van verschillende soorten teksten. ■ Werken met mini informatieboekjes. ■ Verhalen schrijven, zelf een boek maken. ■ Een prentenboek maken en dit voorlezen aan de kleuters. ■ Computer. 	<p>In de leeslessen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Groepsinstructie ■ Zelfstandige verwerking ■ Feedback op de zelfstandige verwerking <p>of</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Korte werkinstructie ■ Zelfstandige verwerking ■ Feedback op de zelfstandige verwerking 		
---	--	---	---	--	--

⁶ Bronvermelding: Cijvat, I., Dijk, M., Förre, M., With, T. de (2010) Toolkit borging effectief technisch leesonderwijs (cd-rom) Amersfoort, CPS Onderwijsontwikkeling en advies.

FORMULIER

Groepsplan groep 3 Aanvankelijk Technisch Lezen - periode 3⁷

Basisschool:
Groep: 3 - Interventieperiode 3
Leerkracht:
Datum:

Methode:

Periode 3: februari tot eind maart

Subgroep/ namen	Wat wil ik bereiken? Doel	Inhoud (wat)	Aanpak/ methodiek (hoe)	Organisatie	Evaluatie
<p>Instructiegevoelige leerlingen - basisinstructie: namen</p> <p>Toelichting: De instructiegevoelige kinderen zijn de leerlingen met een normale leesontwikkeling. Ze hebben genoeg aan de basislijn van de methode.</p>	<p>Leerlingen hebben een volledig geautomatiseerde letterkennis en kunnen alle letters vlot benoemen.</p> <p>Vlot en correct lezen van een lettergrepige woorden: ook woorden met letterclusters vooraan en achteraan.</p>	<p>De instructie in de methode gaat zich stap voor stap richten op lastiger woorden met letterclusters en spellingpatronen (nk, ng, cht, enz.) en langere woorden.</p> <p>In aanvulling daarop is het van groot belang om dagelijks door te blijven oefenen met het lezen van de mkm-woorden, met name aan de hand van woordrijen.</p> <p>Aandacht voor leestempo: snelheid van de woordherkenning is belangrijk. Herhalen en oefenen is belangrijk. De frequentie van het oefenen is belangrijker dan de duur. Het is beter wan-</p>	<p>In de leeslessen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Groepsinstructie ■ Zelfstandige verwerking ■ Feedback op de zelfstandige verwerking 	<p>Lessen voor de groep als geheel: 6 uur per week (bijvoorbeeld 8 lessen van 45 minuten)</p>	<p>Sinaleringsmoment 3: eind maart</p> <p>AVI M3 versie B: voor leerlingen die op de wintersignalering het beheersingsniveau op AVI M3 niet gehaald hebben.</p> <p>Leerlingen die AVI M3 nu niet beheerst scoren, worden verder getoetst met DMT 1C en 2C.</p> <p>De DMT is voor dit meetmoment niet genormeerd. Kan wel afgenomen worden om de voortgang van een kind ten opzichte van zichzelf in beeld te brengen.</p> <p>AVI E3 versie B: leerlingen die op de</p>

<p>Instructie-afhankelijke leerlingen – verlengde instructie: namen</p> <p>De instructieafhankelijke leerlingen zijn de leerlingen met een moeizame leesontwikkeling. Zij hebben extra instructie en begeleiding door de leerkrachten nodig. Risicoleerlingen bij de start van het leren lezen in groep 3 zijn kinderen die: - laag scoren op fonemisch bewustzijn;</p>	<p>Zie hierboven</p>	<p>Aandachtspunten voor risicoleerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none">■ Intensiveren■ Reguliere methode■ Dezelfde didactiek <p>Klankletterniveau:</p> <ul style="list-style-type: none">■ Dagelijks vijf minuten extra besteden aan de letterkennis.■ Nog niet voldoende correct en/of vlot beheerste letters blijven oefenen totdat ze beheerst worden. <p>Woordniveau:</p> <ul style="list-style-type: none">■ Accent op het lezen van nieuwe woorden	<p>neer kinderen 3 x 10 minuten oefenen, dan 1 keer 30 minuten. Motiverend herhalen is een kunst. Materialen (bijvoorbeeld werkbladen) uit de methode zijn geschikt om herhaald mee te oefenen.</p> <p>Vanaf februari in de tweede helft van groep 3 wordt veel tijd en aandacht besteed aan het lezen van teksten. Een ruim aanbod van goede boekjes en leesteksten is hiervoor een voorwaarde.</p>	<p>In de leeslessen:</p> <ul style="list-style-type: none">■ Groepsinstructie■ Verlengde instructie■ Begeleide oefening■ Zelfstandige verwerking■ Feedback op de zelfstandige verwerking <p>In aanvulling op het leesonderwijs met de methode kan het interventieprogramma Connect Woordherkenning aangeboden worden.</p> <p>Dit programma is voor kinderen die moeite hebben met het leren decoderen van mede-</p>	<p>wintersignalering AVI M3 beheerst gescoord hebben, worden nu getoetst met AVI E3, kaart B.</p>	<p>Signaleringsmoment 3: eind maart</p> <p>AVI M3 versie B: leerlingen die op de wintersignalering het beheersingsniveau op AVI M3 niet gehaald hebben.</p> <p>Leerlingen die AVI M3 nu niet beheerst scoren, worden verder getoetst met DMT 1C en 2C.</p> <p>De DMT is voor dit meetmoment niet genommeerd.</p>	<p>Leeslessen voor de groep als geheel: 6 uur per week (bijvoorbeeld 8 lessen van 45 minuten).</p> <p>Daarbinnen/-naast: 1 uur verlengde instructie en begeleide oefening met de leerkracht, bijvoorbeeld tijdens 5 lessen 15 minuten, of tijdens 6 lessen 10 minuten.</p> <p>Eventueel: Extra Interventieprogramma Connect Woordherkenning:</p>	<p>Leeslessen voor de groep als geheel: 6 uur per week (bijvoorbeeld 8 lessen van 45 minuten).</p> <p>Daarbinnen/-naast: 1 uur verlengde instructie en begeleide oefening met de leerkracht, bijvoorbeeld tijdens 5 lessen 15 minuten, of tijdens 6 lessen 10 minuten.</p> <p>Eventueel: Extra Interventieprogramma Connect Woordherkenning:</p>
--	----------------------	---	--	--	---	--	--	--

Subgroep/ namen	Wat wil ik bereiken? Doel	Inhoud (wat)	Aanpak/ methodiek (hoe)	Organisatie	Evaluatie
<p>- nog weinig letters kennen;</p> <p>- een jaar extra in groep 1 of 2 hebben gezeten;</p> <p>- niet geïnteresseerd lijken in activiteiten die met taal en lezen te maken hebben.</p>	Zie hierboven	<ul style="list-style-type: none"> ■ Onderhouden van de geleerde letters/ woorden door het lezen van woordrijen. ■ Automatiseren door herhaald lezen (o.a. voor – koor – zelf). 	<p>klinkerverbindingen en meerlettergrepen woorden.</p> <p>Het programma is beschreven in: Smits, A. & Braam, T. (2006). Dyslectische kinderen leren lezen. Amsterdam: Boom.</p>	<p>3 x 20 minuten per week.</p> <p>Individueel of in een kleine groep.</p>	<p>Kan wel afgenomen worden om de voortgang van een kind ten opzichte van zichzelf in beeld te brengen.</p>
<p>Instructie-onafhankelijke leerlingen – verkorte instructie:</p> <p>namen</p> <p>De instructieonafhankelijke leerlingen zijn de leerlingen met een vlotte leesontwikkeling.</p>	Zie hierboven	<p>Activiteiten voor goede lezers:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Extra materialen van de methode. ■ Stil lezen van verschillende soorten teksten. ■ Samen lezen van verschillende soorten teksten. ■ Werken met mini informatieboekjes. ■ Verhalen schrijven, zelf een boek maken. ■ Een prentenboek maken en dit voorlezen aan de kleuters. ■ Computer. 	<p>In de leeslessen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Groepsinstructie ■ Zelfstandige verwerking ■ Feedback op de zelfstandige verwerking <p>of</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Korte werkinstructie ■ Zelfstandige verwerking ■ Feedback op de zelfstandige verwerking 	<p>Leeslessen voor de groep als geheel: 6 uur per week (bijvoorbeeld 8 lessen van 45 minuten)</p>	<p>Signaleringsmoment 3: eind maart</p> <p>AVI E3 versie B: leerlingen die op de wintersignalering AVI M3 beheerst gescoord hebben worden nu getoetst met AVI E3, kaart B.</p>

⁷ Bronvermelding: Cijvat, I., Dijk, M., Förer, M., With, T. de (2010) Toolkit borging effectief technisch leesonderwijs (cd-rom) Amersfoort, CPS Onderwijsontwikkeling en advies.

FORMULIER

Groepsplan groep 3 Aanvankelijk Technisch Lezen - periode 4⁸

Basisschool: _____ Methode: _____
 Groep: 3 - Interventieperiode 4 Periode 4: eind maart tot juni
 Leerkracht: _____
 Datum: _____

Subgroep/ namen	Wat wil ik bereiken? Doel	Inhoud (wat)	Aanpak/ methode(ik hoe)	Organisatie	Evaluatie
<p>Instructiegevoelige leerlingen - basisinstructie: namen</p> <p>Toelichting: De instructiegevoelige kinderen zijn de leerlingen met een normale leesontwikkeling. Ze hebben genoeg aan de basislijn van de methode.</p>	<p>Correct en vlot lezen van teksten met:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Eenlettergrepige woorden, ook woorden met letterclusters (2 en 3 letters) voor- en achteraan en woorden met spellingpatronen. ■ Tweelettergrepige woorden <p>AVI 2 beheersingsniveau AVI E3 beheersingsniveau</p>	<p>Woordniveau: Directe instructie van langere woorden. Aandacht voor het ontdekken van letterpatronen en de structuur van woorden.</p> <p>Door oefenen van mkn-woorden en woorden met letterclusters en spellingpatronen.</p> <p>Het is van groot belang om dagelijks door te blijven oefenen met het lezen van eerder aangeboden woordtypen, met name aan de hand van woordrijen.</p>	<p>In de leeslessen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Groepsinstructie ■ Zelfstandige verwerking ■ Feedback op de zelfstandige verwerking 	<p>Leeslessen voor de groep als geheel: 6 uur per week (bijvoorbeeld 8 lessen van 45 minuten)</p>	<p>Sinaleringsmoment 4: juni/eindsignalering</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ DMT kaart 1B, 2B, 3B ■ AVI E3 kaart A

Subgroep/ namen	Wat wil ik bereiken? Doel	Inhoud (wat)	Aanpak/ methodiek (hoe)	Organisatie	Evaluatie
		<p>Motiverend herhalen en oefenen is belangrijk. De frequentie van het oefenen is belangrijker dan de duur. Hierbij aandacht voor het tempo (zandloper, stopwatch).</p> <p>Tekstniveau: In deze periode veel tijd en aandacht voor het lezen van teksten. De vaardigheid in het tekst lezen in groep 3 is de belangrijkste voorspeller voor het leessucces daarna. Een ruim aanbod van goede boekjes en leesteksten is hiervoor een voorwaarde.</p> <p><i>Geschikte leesvormen zijn:</i></p> <ul style="list-style-type: none">■ Meelezen■ Duolezen■ Tutorlezen■ Stillezen <p>De leesvormen zijn beschreven in: Smits, A. & Braam, T. (2006).</p> <p>Dyslectische kinderen leren lezen. Amsterdam: Boom</p>			

<p>Instructie-afhankelijke leerlingen – verkorte instructie: namen</p> <p>De instructieafhankelijke leerlingen zijn de leerlingen met een moeilijke leesontwikkeling. Zij hebben extra instructie en begeleiding door de leerkrachten nodig. Risicoleerlingen bij de start van het leren lezen in groep 3 zijn kinderen die: laag scoren op fonemisch bewustzijn; nog weinig letters kennen; een jaar extra in groep 1 of 2 hebben gezeten; niet geïnteresseerd zijn in activiteiten die met taal en lezen te maken hebben.</p>	<p>Zie hierboven</p>	<p>In aanvulling op de technische leesinstructie is aandacht voor leesmotivatie en leesplezier bijzonder belangrijk.</p> <p>Aandachtspunten voor risicoleerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none">■ Intensiveren■ Zelfstandige verwerking■ Reguliere methode■ Dezelfde didactiek <p>Interventies zijn gericht op automatiseren!</p> <p>Klankletterniveau: Nog niet voldoende correct en/of vlot beheerste letters blijven oefenen totdat ze beheerst worden, niet als geïsoleerde letter, maar in woorden.</p> <p>Woordniveau:</p> <ul style="list-style-type: none">■ Accent op het lezen van nieuwe woorden■ Onderhouden van de geleerde letters/woorden door het lezen van woordrijen■ Automatiseren door herhaald lezen (o.a. voor – koor – zelf). <p>Voor deze leerlingen het accent leggen op het oefenen van de woorden met letterclusters, zoals worst</p>	<p>In de leeslessen:</p> <ul style="list-style-type: none">■ Groepsinstructie■ Zelfstandige verwerking■ Feedback op de zelfstandige verwerking <p>Vanaf april kan in aanvulling op het leesonderwijs met de methode het interventieprogramma Connect Vloeiend lezen worden aangeboden voor leerlingen die moeite hebben met het vlot lezen.</p> <p>Het programma is beschreven in: Smits, A. & Braam, T. (2006). Dyslectische kinderen leren lezen. Amsterdam: Boom.</p>	<p>Leeslessen voor de groep als geheel: 6 uur per week (bijvoorbeeld 8 lessen van 45 minuten)</p> <p>Daarinnen/-naast: 1 uur verlengde instructie en begeleiding oefening met de leerkracht, bijvoorbeeld tijdens 5 lessen 15 minuten, of tijdens 6 lessen 10 minuten.</p> <p>Eventueel: Extra Interventieprogramma Klanken en letters: 3 x 20-30 minuten per week</p> <p>Individueel of in een kleine groep.</p>	<p>Signaleringsmoment: 4: juni</p> <ul style="list-style-type: none">■ Leesstempo■ DMT kaart 1,2,3■ AVI E3
--	----------------------	--	---	---	--

Subgroep/ namen	Wat wil ik bereiken? Doel	Inhoud (wat)	Aanpak/ methodiek (hoe)	Organisatie	Evaluatie
<p>Instructie-onafhankelijke leerlingen – verkorte instructie: namen</p> <p>De instructieonafhankelijke leerlingen zijn de leerlingen met een vlotte leesontwikkeling.</p>	Zie hierboven	<p>Activiteiten goede lezers:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Extra materialen van de methode ■ Stil lezen van verschillende soorten teksten; ■ Samen lezen van verschillende soorten teksten; ■ Werken met mini informatieboekjes; ■ Verhalen schrijven, een boek maken; ■ Een prentenboek maken en dit voorlezen aan de kleuters; ■ Computer. 	<p>In de leeslessen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Groepsinstructie ■ Zelfstandige verwerking ■ Feedback op de zelfstandige verwerking <p>of</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Korte werkinstructie ■ Zelfstandige verwerking ■ Feedback op zelfstandige verwerking 	<p>Leeslessen voor de groep als geheel: 6 uur per week (bijvoorbeeld 8 lessen van 45 minuten)</p> <p>Binnen de leeslessen kunnen de goede lezers meer tijd besteden aan zelfstandig lezen.</p>	<p>Signaleringsmoment 4: juni</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Leestempo ■ DMT kaart 1,2,3 ■ AVI E3

⁸ Bronvermelding: Cijvat, I., Dijk, M., Förrer, M., With, T. de (2010) Toolkit borging effectief technisch leesonderwijs (cd-rom) Amersfoort, CPS Onderwijsontwikkeling en advies.

FORMULIER

Groepsplan groep 4 - 6 Voortgezet Technisch Lezen⁹

Basisschool:
Groep: 4/5/6
Leerkracht:
Datum:

Methode:

Periode:

Subgroep/ namen	Wat wil ik bereiken? Doel	Inhoud (wat)	Aanpak/ methode/ (hoe)	Organisatie	Evaluatie
Instructiegevoelige leerlingen - basisinstructie: namen	<p>Minimaal 3 AVI niveaus per schooljaar. Vloeiend lezen op beheersingsniveau. Worden zelfstandige en gemotiveerde lezers.</p> <p>Minimaal AVI .. aan het eind van deze periode. Minimaal AVI .. aan het eind van dit schooljaar.</p> <p>Totale effectieve leestijd per dag: .. minuten.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ VTL methode + vloeiend lezen. ■ Oefenen met teksten op het hoogste instructie-niveau of daarboven ■ Lezen van teksten naar eigen keuze ■ Lezen van gevarieerde teksten: <ul style="list-style-type: none"> - verhalend, - informatief, - verhalenbundels, - gedichten - strips - tijdschriften 	<p>De leerkracht als model:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Hardopdenkend lezen ■ Voor – koor – zelf <p>Methodische aanpak: nb met of zonder lk? Hoe vaak per week met lk / zonder lk? 4 x per week .. minuten</p> <p>Zelfstandig lezen: .. x per week .. minuten</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ stillezen ■ duolezen <p>Klassikale leesvormen: .. x per week .. minuten</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ meelezen ■ radiolezen ■ theaterlezen 	<p>Met leerkracht: Dag: Tijd:</p> <p>Zonder leerkracht: Dag: Tijd:</p> <p>Zonder leerkracht, toezicht door ... Dag: Tijd:</p> <p>Met leerkracht: Dag: Tijd:</p>	<p>DMT AVI: doortoetsen naar hoogste instructie-niveau</p>

HAND-REIKING

Subgroep/ namen	Wat wil ik bereiken? Doel	Inhoud (wat)	Aanpak/ methodiek (hoe)	Organisatie	Evaluatie
			<ul style="list-style-type: none"> ■ ... Lezen buiten de groep: ■ tutor voor jonger kind ■ voorlezen aan jonger kind ■ ... 		
<p>Instructie-afhankelijke leerlingen – verlengde instructie: namen</p>	<p>Minimaal 3 AVI niveaus per schooljaar. Vloeiend lezen op beheersingsniveau. Worden zelfstandige en gemotiveerde lezers. Minimaal AVI .. aan het eind van deze periode. Minimaal AVI .. aan het eind van dit schooljaar. Totale effectieve leestijd per dag: .. minuten.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ VTL methode + vloeiend lezen ■ Ondersteund oefenen met teksten ruim boven het hoogste instructieniveau of daarboven ■ Lezen van teksten naar eigen keuze ■ Lezen van gevarieerde teksten: <ul style="list-style-type: none"> - verhalend, - informatief, - verhalenbundels, - gedichten, - strips, - tijdschriften. 	<p>Methodische aanpak: ondersteund lezen met de leerkracht, waarbij teksten herhaald gelezen worden 4-5 x per week .. minuten</p> <p>Zelfstandig lezen: .. x per week .. minuten ■ stillezen ■ duolezen</p> <p>Klassikale leesvormen: .. x per week .. minuten ■ meelesen ■ radiolezen ■ theaterlezen ■ ...</p> <p>Lezen buiten de groep: ■ tutor voor jonger kind ■ voorlezen aan jonger kind ■ ...</p>	<p>Met leerkracht Dag: Tijd:</p> <p>Zonder leerkracht, toezicht door ... Dag: Tijd:</p> <p>Met leerkracht: Dag: Tijd:</p> <p>Zonder leerkracht, toezicht door... Dag: Tijd:</p>	<p>DMT AVI: doortoetsen naar hoogste instructie-niveau</p>

<p>Instructie-onafhankelijke leerlingen – verkorte instructie: namen</p>	<p>Normaal vorderen. Vloeiend lezen op beheersingsniveau. Worden zelfstandige en gemotiveerde lezers.</p> <p>Totale effectieve leestijd per dag: .. minuten</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ Onderhoudsprogramma vloeiend lezen. ■ Oefenen met teksten op beheersingsniveau of daarboven ■ Lezen van teksten naar eigen keuze ■ Lezen van gevarieerde teksten: <ul style="list-style-type: none"> - verhalen, - informatief, - verhalenbundels, - gedichten, - trips, - tijdschriften. 	<p>Onderhoud van vloeiend lezen: 1 x per week .. minuten</p> <p>Zelfstandig lezen: .. x per week .. minuten</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ stillezen ■ duolezen <p>Klassikale leesvormen: .. x per week .. minuten</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ meelesen ■ radiolezen ■ theaterlezen ■ ... <p>Lezen buiten de groep: ■ tutor voor jonger kind ■ voorlezen aan jonger kind ■ ...</p>	
---	---	---	---	--

⁹ Bronvermelding: Cijvat, I., Dijk, M., Förrer, M., With, T. de (2010) Toolkit borging effectief technisch leesonderwijs (cd-rom) Amersfoort, CPS Onderwijsontwikkeling en advies.

FORMULIER

Groepsplan groep 7 - 8 Onderhoud Voortgezet Technisch Lezen^{1.0}

Basisschool:
Groep: 7/8
Leerkracht:
Datum:

Methode:

Periode:

Subgroep/ namen	Wat wil ik bereiken? Doel	Inhoud (wat)	Aanpak/ methodiek (hoe)	Organisatie	Evaluatie
<p>Instructiegevoelige leerlingen - basisinstructie: namen</p>	<p>Vloeiend lezen op beheersingsniveau. Worden zelfstandige en gemotiveerde lezers.</p> <p>AVI ... aan het eind van deze periode AVI ... aan het eind van dit schooljaar</p> <p>Totale effectieve leestijd per dag: .. minuten</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ Onderhoudsprogramma vloeiend lezen. ■ Oefenen met teksten op beheersingsniveau of daarboven ■ Lezen van teksten naar eigen keuze. ■ Lezen van gevarieerde teksten: <ul style="list-style-type: none"> - verhalend, - informatief, - verhalenbundels, - gedichten - strips - tijdschriften 	<p>Methodische aanpak:</p> <p>Zelfstandig lezen: .. x per week .. minuten</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ stillezen ■ duolezen <p>Klassikale leesvormen: .. x per week .. minuten</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ meelesen ■ radiolezen ■ theaterlezen ■ ... <p>Lezen buiten de groep: ■ tutor voor jonger kind ■ voorlezen aan jonger kind ■ ...</p>	<p>Met leerkracht: Dag: Tijd:</p> <p>Zonder leerkracht: Dag: Tijd:</p> <p>Zonder leerkracht, toezicht door ... Dag: Tijd:</p> <p>Met leerkracht: Dag: Tijd:</p> <p>Zonder leerkracht, toezicht door ... Dag: Tijd:</p>	<p>DMT AVI: doortoetsen naar hoogste instructieniveau</p>
Instructie-	Vloeiend lezen op	Vloeiend lezen	Methodische		

<p>afhankelijke leerlingen - basisinstructie: namen</p>	<p>beheersingsniveau. Worden zelfstandige en gemotiveerde lezers. AVI ... aan het eind van deze periode AVI ... aan het eind van dit schooljaar Totale effectieve leestijd per dag: .. minuten</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ Ondersteund oefenen met teksten ruim boven het hoogste instructie-niveau of daarboven ■ Lezen van teksten naar eigen keuze ■ Lezen van gevarieerde teksten: <ul style="list-style-type: none"> - verhalend, - informatief, - verhalenbundels, - gedichten - strips - tijdschriften 	<p>aanpak: ondersteund lezen met de leerkracht, waarbij teksten herhaald gelezen worden 4-5 x per week .. minuten</p>	
<p>Instructie-onafhankelijke leerlingen - basisinstructie: namen</p>	<p>Normaal vorderen. Vloeiend lezen op beheersingsniveau. Worden zelfstandige en gemotiveerde lezers. Totale effectieve leestijd per dag: .. minuten</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ Lezen van teksten naar eigen keuze ■ Lezen van gevarieerde teksten: <ul style="list-style-type: none"> - verhalend, - informatief, - verhalenbundels, - gedichten - strips - tijdschriften 	<p>Onderhoud van vloeiend lezen: 1 x per week .. minuten</p> <p>Zelfstandig lezen: .. x per week .. minuten ■ stillezen ■ duolezen</p> <p>Klassikale leesvormen: .. x per week .. minuten ■ meelesen ■ radiolezen ■ theaterlezen ■ ...</p> <p>Lezen buiten de groep: ■ tutor voor jonger kind ■ voorlezen aan jonger kind ■ ...</p>	

¹⁰ Bronvermelding: Cijvat, I., Dijk, M., Förre, M., With, T. de (2010) Toolkit: borging effectief technisch leesonderwijs (cd-rom) Amersfoort, CPS Onderwijsontwikkeling en advies.

FORMULIER

Individueel Handelingsplan

Naam leerling:	Datum:
Leerkracht:	Periode:
Groep:	

Informatie
Doelen:
Inhoud (wat):
Aanpak/methodiek (hoe):
Evaluatie:
Afspraak met ouders:

Toelichting bij het individuele handelingsplan

■ Wanneer wordt een individueel handelingsplan opgesteld?

Wanneer een school kiest voor het werken met groepsplannen betekent dit dat het groepsplan de kern vormt van de zorgstructuur. Uitgangspunt hierbij is het aantal individuele handelingsplannen, en daaraan gerelateerd ook het werken met individuele leerlijnen, terugbrengen naar een minimum aantal.

Incidenteel zullen er altijd individuele handelingsplannen blijven bestaan, maar die vormen uitzonderingen. Het gebeurt alleen als een leerling herhaaldelijk onvoldoende profiteert van het aanbod zoals opgenomen in het groepsplan en de aanpak die de leerkracht daarbij hanteert. Als een leerling geïndiceerd is voor leerlinggebonden financiering (rugzakje), is de school wettelijk verplicht een handelingsplan op te stellen. Veel aspecten uit dit handelingsplan zijn ook verwerkt in het groepsplan, waardoor het individuele handelingsplan vooral een verbijzondering is van het groepsplan. De aanvulling is bijvoorbeeld een beschrijving van een specifieke aanpak of specifieke additionele voorzieningen die alleen voor deze leerling gelden. Het individuele handelingsplan is hierdoor vooral een bijlage bij het groepsplan.

■ Wat is de relatie met het groepsplan?

In een individueel handelingsplan staat aangegeven hoe de komende periode (duur van een cyclus) aan de didactische en/of pedagogische onderwijsbehoeften van een leerling tegemoet gekomen wordt.

Het handelingsplan is een onderdeel van en bijlage bij het groepsplan en erop gericht dat de leerling (de volgende cyclus) weer gaat profiteren van het groepsplan. Het individueel handelingsplan is een verbijzondering van het groepsplan, datgene beschrijvend wat van het groepsplan afwijkt of datgene dat nader gepreciseerd wordt, bijvoorbeeld een specifieke aanpak of specifieke additionele voorzieningen die alleen voor deze leerling gelden.

Het handelingsplan is tijdelijk van aard en bestrijkt dezelfde periode als het groepsplan. Het handelingsplan wordt in de volgende groepsbespreking geëvalueerd. Bij onvoldoende resultaat of voortgang wordt de leerling opnieuw aangemeld voor de leerlingenbespreking.

■ Hoe vul ik het individueel handelingsplan in?

Op basis van de specifieke onderwijsbehoeften die tijdens de leerlingenbespreking in kaart gebracht zijn, worden in het handelingsplan de volgende zaken omschreven:

- **Doelen:** Welke doelen streef ik de komende periode voor dit kind na? Beschrijf de doelen concreet, meetbaar en haalbaar. Maak bij het formuleren van doelen gebruik van de leerlijnen bij vakgebieden. Kijk naar de cruciale leermomenten die de komende periode in de leerlijn aan bod komen. Op basis van het (lange termijn) ontwikkelingsperspectief van de leerling kunnen in het handelingsplan specifieke keuzes in de leerlijn gemaakt worden ten aanzien van de doelen die nagestreefd worden.
- **Inhoud:** Welke leerstof bied ik aan om de gestelde doelen te bereiken? Denk ook aan de inzet van additionele voorzieningen en materialen.
- **Aanpak/methodiek:** Welke aanpak heeft dit kind nodig? Denk bijvoorbeeld aan het geven van extra instructie, het beschikbaar stellen van extra leertijd, toepassing van specifieke leerprincipes, inzet van activerende werkvormen, het bevorderen van

de werkhouding, het vergroten van de motivatie en pedagogische maatregelen om het zelfstandig werken, gedrag en samenwerken te verbeteren.

- **Organisatie:** In welke frequentie worden activiteiten uit het handelingsplan uitgevoerd, op welke tijden? Wie zijn betrokken bij de uitvoering? Hoe wordt de uitvoering van het handelingsplan in de groep georganiseerd?
- **Evaluatie:** Hoe wordt geëvalueerd of de gestelde doelen bereikt zijn? Door wie en wanneer?

3. Aandachtspunten voor gesprekken

Groepsbespreking

Leerlingbespreking

HAND-
REI-
KING

Groepsbespreking

De groepsbespreking vormt een belangrijke schakel in de zorg aan leerlingen. De cyclus voor handelingsgericht werken wordt afgerond met een groepsbespreking. Deze bespreking is tevens het begin van de nieuwe cyclus.

Doel

- Evaluatie vorig didactische groepsplan, met specifieke aandacht ook voor het analyseren van toetsgegevens.
- Bespreken van stap 1 t/m 3 uit de cyclus Handelingsgericht Werken (zie groeps-overzicht).
- Bespreken hoe de leerlingen op een effectieve en haalbare manier geclusterd kunnen worden.
- Verzamelen van praktische handvatten voor het opstellen van het nieuwe groepsplan.
- Maken van afspraken over de begeleiding van de leerkrachten.
- Aanmelding van leerlingen voor de leerlingenbespreking (zie hoofdstuk 8).

Wie

- De leerkracht, de intern begeleider en de taalcoördinator (duoleerkracht, onderwijsassistent).

Wat nodig

- Evaluatie vorig didactische groepsplan.
- Groepsoverzicht met uitkomsten stap 1 t/m 3 uit de cyclus HGW.
- Eerste clustering van de leerlingen.
- Verslagformulier groepsbespreking.
- Afspraken in team over de voorbereiding en uitvoering groepsbesprekingen.

Planning groepsbesprekingen

Tijdsduur	<ul style="list-style-type: none">■ Voorbereiding: ongeveer een half uur■ Uitvoering: ongeveer een half uur tot drie kwartier per groep.
Frequentie	<ul style="list-style-type: none">■ Dit is per schooljaar afhankelijk van de frequentie waarmee de leerkrachten de cyclus voor handelingsgericht werken doorlopen.

Rolverdeling

<p>Leerkracht</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ Uitvoeren van de eerste 3 stappen van de cyclus voor handelingsgericht werken. ■ Het overdragen van de uitkomsten of effecten aan de intern begeleider en de taalcoördinator, ruim voor de groepsbespreking. ■ Het aanreiken van gesprekspunten voor de groepsbespreking.
<p>Intern begeleider</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ Vooral bestuderen van de door de leerkracht aangereikte uitkomsten of effecten van het handelen in de voorgaande periode. ■ Het vaststellen van relevante gesprekspunten voor de groepsbespreking. ■ Het leiden van de groepsbespreking en de uitwerking en verspreiding van kort verslag van de afspraken en besluiten aan de direct betrokkenen. ■ Het bewaken van de gemaakte afspraken
<p>Taalcoördinator</p> <p>lijke</p> <p>lijke</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ De cyclus van handelingsgericht werken in relatie brengen met de toetskalender, die de school hanteert voor de taal/leesontwikkeling. ■ Ondersteuning bieden bij het analyseren van toetsresultaten en hierbij ook de relatie leggen met mogepedagogische en didactische behoeften van de leerlingen, gericht op de taalontwikkeling. ■ Advisering leerkrachten ten aanzien van de inhoudelvertaalslag vanuit de toetsresultaten en andere leerlinggegevens naar de uitwerking van het nieuwe groepsplan. ■ Het coachen van leerkrachten in de periode dat het groepsplan wordt uitgevoerd.

Leerlingbespreking

Samen met de groepsbesprekingen vormen de leerlingenbesprekingen het hart van de *zorgstructuur* in school.

In de groepsbespreking wordt het besluit genomen om een leerling (na toestemming van de ouders) aan te melden voor de leerlingenbespreking. Dit gebeurt wanneer sprake is van een complexe vraagstelling en impasse.

De school probeert in de leerlingenbespreking een antwoord te vinden op de begeleidingsvraag van de leerkracht. Als dit tijdens de leerlingenbespreking niet lukt, dan kan het besluit genomen worden om *extern* op bovenschools niveau handelingsgerichte begeleiding of handelingsgerichte diagnostiek te vragen of om de mogelijkheden van een (tijdelijke) verwijzing van het kind te onderzoeken. De leerlingenbespreking is een belangrijk schakelpunt naar externe begeleiding en zorg op bovenschools niveau in de regio.

Doel van de leerlingenbespreking

- Verhelderen van de specifieke onderwijsbehoeften van de aangemelde leerling.
- Vaststellen hoe de leerkracht in het groepsplan of in een individueel handelingsplan aan deze onderwijsbehoeften tegemoet kan komen.
- Vaststellen of en waarbij de leerkracht intern of extern begeleiding nodig heeft.
- Inroepen van schoolexterne begeleiding en zorg op basis van een duidelijke begeleidingsvraag van de leerkracht als blijkt dat de onderwijsbehoeften van de leerling onduidelijk blijven en/of onduidelijk is hoe aan deze behoeften tegemoet gekomen kan worden.
- Het nemen van een besluit om de mogelijkheden te onderzoeken van een (tijdelijke) verwijzing van de leerling naar een andere basisschool of school voor speciaal (basis)onderwijs, als blijkt dat de school niet in staat is om aan de specifieke onderwijsbehoeften van de leerling tegemoet te komen.

Wie nemen deel aan de leerlingenbespreking?

- De leerkracht,
- intern begeleider,
- eventueel: onderwijsassistent, remedial teacher, logopedist,
- extern begeleider of zorgteam op schoolniveau.

De ouders worden nauw betrokken bij de stappen die voorafgaand en na afloop van de leerlingenbespreking gezet worden.

Planning leerlingbesprekingen

Tijdsduur	<p><i>Indicatie:</i> Per leerling wordt ongeveer 30 minuten uitgetrokken. <i>Twee varianten voor de organisatie van leerlingenbesprekingen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Voorbereiding; ongeveer een half uur ■ Uitvoering; ongeveer een half uur tot drie kwartier per groep.
Frequentie	<p>Het aantal leerlingenbesprekingen per schooljaar hangt af van de frequentie waarin de cyclus Handelingsgericht Werken in school uit gevoerd wordt. Op het eind van elke cyclus vindt een groepsbespreking plaats en enkele weken later de leerlingenbespreking. Over het algemeen worden per cyclus 3 tot 5 leerlingen uit een bouw besproken.</p>

Vorbereiding leerlingbespreking

Leerkracht	<ul style="list-style-type: none"> ■ Formuleren begeleidingsvraag/werkprobleem. ■ Formuleren doel en opbrengst van de leerlingbespreking. ■ Gesprek met ouders + verslaglegging. ■ Informatie verzamelen over de leerling; onderwijssituatie, thuissituatie, ontvangen extra begeleiding en effect daarvan.
Intern begeleider	<ul style="list-style-type: none"> ■ Zo nodig: aanscherpen van de begeleidingsvraag van de leerkracht. ■ Informatie verzamelen over de leerling. ■ Doorgeven van de begeleidingsvraag en de verzamelde informatie aan de extern begeleider of aan de leden van het zorgteam van school. ■ Agenda voor de leerlingbespreking opstellen.
Taalcoördinator	<ul style="list-style-type: none"> ■ Kennis nemen van de begeleidingsvraag en de verzamelde informatie over de leerling.

Agenda van de leerlingenbespreking

Gesprekspunten	Toelichting
Begeleidingsvraag of werkprobleem van de leerkracht.	
Wat is al gedaan en met welk resultaat?	
Onderwijsbehoeften leerling.	
Groepsplan, individueel handelingsplan.	
Begeleidingsbehoeften leerkracht.	
Aanmelding externe begeleiding of zorg. Verwijzing naar een andere school.	
Afstemming ouders.	
Samenvatten afspraken en vervolgstappen.	

Ga efficiënt met de tijd om. Het is bijvoorbeeld niet de bedoeling dat tijdens de leerlingenbespreking nog eens alle informatie uit het leerlingdossier mondeling herhaald wordt. Zorg dat de leerlingenbespreking een *handelingsgericht* karakter heeft.

Colofon

De handreiking *Werken met groepsplannen in het kader van het taal/leesonderwijs* (september/ oktober 2010) van Yvonne Leenders en Mariët Förrer (CPS, onderwijs-ontwikkeling en advies) is een uitgave van Projectbureau Kwaliteit voor de implementatiekoffer van site www.schoolaanzet.nl en www.taalpilots.nl.

Het Projectbureau Kwaliteit draagt zorg voor de uitvoering van de Kwaliteitsagenda PO Scholen voor morgen.

Dit gebeurt onder verantwoordelijkheid van de PO Raad.

© Buiten het downloaden zijn alle rechten op dit product voorbehouden aan: